

**ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
ННІ психології ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
Київський юнганський інститут
Асоціація глибинної психології «Теурунг»
Асоціація психологів РУз (Республіка Узбекистан)
Міжнародна асоціація піскової терапії (Білорусь, Росія, Україна)**

**МАТЕРІАЛИ
IV Міжнародної наукової онлайн-конференції
«ЮНГІАНСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»**

05-06 червня 2021 року

м. Київ – 2021 рік

ЖИТТЄВА КРИЗА І АУТОАГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ОСОБИСТОСТІ: ВІКОВИЙ АСПЕКТ

Садика Є. О.,

*магістрант спеціальності «Психологія»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: evgeniy.sadyka@gmail.com,*

Васильченко О. М.,

*доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: vasy4enko.olha@gmail.com*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0716-3430>

Соціальні, культурні, політичні, економічні трансформації сучасного соціуму, наслідки екологічних катастроф, військових дій, терористичних актів, міграційні процеси обмежують можливості соціальної адаптації осіб різних вікових груп та впливають на стан психічного здоров'я населення. Ситуація додатково ускладнюється тим, що пандемія COVID-19 має істотні негативні соціально-психологічні наслідки. За таких умов зростають стани дезадаптації з відчуттям невпевненості, незахищеності, втрати опори і сенсу існування, які виражаються в нервово-психічних й психосоматичних розладах, аутоагресивній поведінці, та її крайній формі – суїциді. Отже, дослідження феномену аутоагресивної поведінки особистості мають стати методологічними засадами профілактики та подолання всіх її проявів з урахуванням специфічних чинників виникнення в умовах сьогодення.

Карл Густав Юнг у своїх роботах розглядав кінцеву мету життя кожної людини як повну реалізацію «Я», тобто становлення єдиного, неповторного і цілісного індивіда. Розвиток кожної людини в цьому напрямі є унікальним динамічним процесом інтеграції багатьох протидіючих внутрішньоособистісних сил і тенденцій, триває протягом усього життя, та складається з двох основних етапів, розділених кризою середини життя [1].

Завдання першого етапу – досягнення соціальної реалізованості, для чого обов'язковим є зростання свідомості і становлення «Его». На цьому етапі неминучо є часткова втрата індивідуальності на угоду соціальним вимогам, а її відновлення також є одним із завдань першого етапу.

Навіть в разі успішної соціальної реалізованості у певний час виникає логічно незрозуміла незадоволеність цим життям – підступає криза середини життя, завданням якої є налаштування на пошук себе. На відміну від першої половини життя, де пошук зосереджений на успішному і соціально адаптованому Я, тут вимогою несвідомого імперативу є пошук і реалізація істинного, глибинного Я.

Таким чином, завдання другої половини життя – це реалізація свого глибинного Я, того індивідуального життєвого сенсу, який був закладений спочатку і, можливо, відкрився для свідомості на етапі кризи.

На кожному етапі людина стикається з необхідністю вирішувати базові завдання зростання. І доки попереднє завдання не вирішується, подальший

розвиток зупиняється або відбувається викривлено. Людина, яка відмовляється від якогось завдання в спробі перескочити труднощі, пізніше стикається з ще більшими труднощами [2].

Як криза середини життя, так і інші кризи, пов'язані з подоланням труднощів життєвого розвитку, можуть супроводжуватися проявами аутоагресивної поведінки.

Аутоагресивна поведінка особистості – це дії, спрямовані на нанесення будь-якої шкоди власному соматичному або психічному здоров'ю. Агресія і аутоагресія мають єдині патогенетичні механізми: сформована агресивна поведінка може спрямовуватися або на зовнішнє середовище, оточення, або на себе. Аутоагресія – це варіант агресивної поведінки, при якому суб'єкт і об'єкт агресії збігаються.

В основі виникнення аутодеструктивної поведінки у дітей та підлітків лежить емоційна нестійкість, підвищена ранимість, незакінченість процесів формування організму, психологічного формування особистості. Для осіб цієї вікової категорії характерні тенденції ідеалізації почуттів дружби, кохання, сексуальних стосунків. Необ'єктивне сприйняття дійсності, відсутність життєвого досвіду, при зіткненні з жорсткою реальністю сприяє виникненню у дітей і підлітків депресивних реакцій, що супроводжуються розчаруванням, ідеями самозвинувачення та виникненням аутодеструктивної та суїцидальної поведінки [3].

Психологічною сутністю аутодеструктивних дій у підлітковому віці може бути: релаксація – зняття емоційної напруги, відволікання; маніпуляція – пред'явлення самопошкоджень з метою здійснення бажаного впливу на оточення; інфантильна демонстрація – самопошкодження заради доказу любові, самоствердження, «на спір»; заклик – нанесення самопошкоджень з метою привернути до себе увагу; інфантильне наслідування – нанесення самопошкоджень з метою доказу «сили волі»; мазохізм – отримання задоволення від нанесення собі самопошкоджень; симуляція – ухилення від виконання небажаних обов'язків та справ [3].

У віці 17-29 років найбільш значущими є учбово-виробничі, трудові, інтимно-особистісні й сімейні стосунки, фрустрація яких може викликати розвиток аутодеструктивної поведінки: хімічних та поведінкових залежностей, заняття екстремальними видами спорту, екстремальним туризмом та екстремальними розвагами. Також молодий вік характерний переважанням суїцидальних спроб (100:1 по відношенню до завершених самогубств). Значну роль у формуванні у цьому віці аутоагресивної поведінки відіграє дезадаптація, яка пов'язана з порушенням соціалізації (невідповідність рівня домагань положенню, що займає людина, навчальна або професійна неспроможність та інше). Конфлікти в сім'ї найбільш часто пов'язані з розбіжністю у поглядах з батьками, неприйняттям цінностей старшого покоління, матеріальною залежністю від старших.

У середньому віці значно ускладнюються покладені на індивіда соціальні та професійні функції, що підвищують вимоги до адаптаційних можливостей особистості, її вміння знаходити і приймати оптимальні рішення, контролювати

ситуацію і власні емоції, пристосовуватися до нових життєвих умов і змін, що відбуваються. Невміння впоратися з відповідальністю за власне життя, утриманство, егоцентричні установки, інфантилізм, завищена або занижена самооцінка різко знижують можливості своєчасного і повноцінного включення механізмів психологічного захисту.

Одним з найбільш критичних періодів у житті індивіда є старіння. У період 60-70 років виникає необхідність духовної реалізації, переосмислення життя, ретроспективного аналізу пройденого життєвого шляху. Провідними стають тілесні потреби, потреба в безпеці й стабільності. Стресові навантаження і психотравмуючі переживання, що пов'язані зі зміною соціального статусу, виходом на пенсію, появою соматичних недугів, зміною звичного життєвого укладу, звуженням кола спілкування, посиленням страху самотності, безпорадності, залежності від інших людей, танатофобією, а також хворобливі переживання, пов'язані зі смертю близьких, різко порушують звичні життєві стереотипи, звужують адаптаційні можливості особистості, збільшують ймовірність психогенних реакцій, що у свою чергу провокує виникнення кризових станів та може привести до аутоагресивної поведінки [3].

Аутоагресивна поведінка обумовлена складною взаємодією особистості і соціального середовища, та може виникати у періоди життя, не пов'язані із нормативними віковими кризами. На основі аналізу зовнішньої обумовленості аутоагресивної поведінки Г. Пилягіна вважає, що для виникнення аутоагресії – необхідна система, яка складається як мінімум з 3 компонентів:

- 1) фрустрована людина з внутрішнім конфліктом, що формується, яка пригнічує свою агресію, і, одночасно, заперечує свої соціалізовані інтроєкти;
- 2) психотравмуюча ситуація, в якій реалізуються захисні патерни поведінки, обумовлені внутрішньоособистісним конфліктом;
- 3) зворотний негативний зв'язок у вигляді нездійсненого очікування по відношенню до об'єкта, що збільшує напругу ситуації, агресивність суб'єкта, потребу у вирішенні внутрішньоособистісних конфліктів [4].

Таким чином, аутоагресивна поведінка найчастіше пов'язується із нормативними віковими кризами, а аутоагресивні дії можуть виникати у різні вікові періоди життя: у дитячому віці, юнацтві, молодості, середньому та похилому віці, та обумовлюватися не лише віковими кризами, а й ситуаційними соціальними чинниками.

Список використаних джерел:

1. Юнг К. Г. *Проблеми душі нашого времени*. СПб.: Питер, 2017. 336 с.
2. *Юнгіанське консультування: кол. моногр.* / Ткач Р. М., Сербова О. В., Сингаївська І. В. та ін.; за ред. Ткач Р. М. К.: Талком, 2021. С. 174–177.
3. Бугайова Н. М. *Синергетичний підхід у дослідженні адаптивного потенціалу та стресової резистентності людини* / Н. М. Бугайова. *Парадигмальні зміни основ загальної психології у синергетичному контексті: колективна монографія* / за редакцією Чепи М.-Л. А. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 220 с.
4. Пилягіна Г. Я. *Аутоагресія: біологіческая целесобразность или психологический выбор*. *Таврический журнал психиатрии*. 1999. Т. 3. № 3. С. 24–27.

4. Руженков В. А., Лобов Г. А., Боева А. В. К вопросу об уточнении содержания понятия «аутоагрессивное поведение». *Научно-медицинский вестник Центрального Черноземья*. 2008. № 32. С. 20–24.